

- 1926).
- 28 Rorabaugh, *Alcoholic Republic*, 207-210 and James H. Timberlake, *Prohibition and the Progressive Movement 1900-1920* (New York, 1970), 4-38. K. Austin Kerr, ed., *The Politics of Moral Behavior: Prohibition and Drug Abuse* (Reading, 1973).
- 29 *Acta der Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland gehouden te Middelburg van 11 augustus-4 september 1896* (Leiden, 1897), 109; *Acta der Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland gehouden te Arnhem van 12 augustus-5 september 1902* (Leiden, 1930), 24-25; en *Acta der Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland gehouden te Utrecht van 21 augustus-14 september 1923* (Kampen, z.j.), 129; D. van Krevelen, 'Kerk en drankbestrijding', *Selecta. Bloemlezing uit de geschriften van D. van Krevelen* (Utrecht, 1939), 60-65; J.R. Slotemaker de Bruïne, *De kerk en het alcoholisme* (Apeldoorn, 1913); W.H. Gispen, 'De kerk in aanraking met het drankvraagstuk', *Merkteekenen. Bloemlezing uit de geschriften van wijlen ds. W.H. Gispen, oprichter en gedurende 34 jaar voorzitter van de Gereformeerde Vereeniging Voor Drankbestrijding* (Utrecht, 1936), 55-128.
- 30 J. de Jager, *Inwendige zending* 4 dln. (Utrecht, 1933), 4:7-29; G. Horreüs de Haas, *De rijzende kerk. Over de verhouding van arbeidersbeweging en drankbestrijding* (St. Annaparochie, [1913]).
- 31 *Handelingen Eerste Kamer, 1921-1922*, 16 februari 1922.
- 32 *Het Vaderland*, 17 februari 1924. Tevens treedt een belangrijk verschil met de Amerikaanse zusterbeweging aan het licht, nl. het ontbreken van de zusters zelf.
- 33 *Maandblad gvvd* 17 (december 1926).
- 34 Zelfs Slotemaker de Bruïne, die van 1926-1929 minister van arbeid was, kon niet voorkomen dat een uitgekleeft voorstel voor Plaatselijke Keuze uiteindelijk niet werd behandeld in de kamer. Zijn opvolger, de katholiek T.J. Verschuur, begon er al helemaal niet meer aan. Proost, *Weg en werk*, 145, 146.
- 35 L.J. Rogier en N. de Rooy, *In vrijheid herboren. Katholiek Nederland 1853-1953* (Den Haag 1953), 375-376.
- 36 Gerard Brom, *Alfons Ariëns* 2 dln. (Amsterdam, 1941), II:16-18 en I:436.
- 37 Ibid., I:440.
- 38 J.A. Righart, 'Rerum Novarum et antiquarum. Katholiek-sociaal denken en doen in Nederland, 1891-ca. 1918', in G.J. Schutte, red., *Een arbeider is zijn loon waardig: honderd jaar na Rerum Novarum en Christelijk-Sociaal Congres 1891: de ontwikkeling van het christelijk-sociale denken en handelen in Nederland, 1891-1914* ('s-Gravenhage, 1991), 33-42. J.D.J. Aengenent, *Pauselijke documenten betreffende het Sociale Vraagstuk door het Centraal Bureau der Katholiek Sociale Actie* (Utrecht 1923), 89.
- 39 Gerard Brom, *De Nieuwe Kruistocht. Drankweergeschiedenis van Rooms Nederland, 1895-1907* (Helmond, 1909), 23.
- 40 Brom, *Ariëns*, I: 427-481.
- 41 Vgl. W. Schaafsma, *De houding der katholieken in zake Drankbestrijding. Een woord tot alle Katholieke landgenooten* (Deventer, [1900]).
- 42 Alphons Ariëns, 'Het Kruisverbond en de RK arbeidersbeweging', in Jan Roes, red., *Bronnen van de katholieke arbeidersbeweging in Nederland. Toespraken, brieven en artikelen van Alphons Ariëns 1887-1901* (Nijmegen/Baarn, 1982), 406-411.
- 43 Brom, *Nieuwe Kruistocht*, 50.
- 44 J.J.M. Franssen, *De Bossche arbeider in zijn werk- en leefmilieu in de tweede helft van de negentiende eeuw* (Tilburg, 1976), 466-467.
- 45 Ibid., 469.
- 46 J.G.L. Theunisse, *Jan Frederik Vlekke 1849-1903. Ethiek en Rentabiliteit in een Ondernemersleven* (Tilburg, 1966), 263.
- 47 Bisschoppelijk Archief Den Bosch, Drankbestrijding I.
- 48 Brief van de Bossche Priester-Kruisverbond aan Mgr. A.F. Diepen, n.d., Bisschoppelijk Archief Den Bosch, Drankbestrijding I.
- 49 A. Thelen, *Lambert Poell (1872-1937) en de katholieke sociale beweging* (Tilburg, 1990), 148-153.
- 50 Righart, 'Rerum Novarum et antiquarum', 38.
- 51 Bisschoppelijk Archief Den Bosch, Drankbestrijding I. Ledenlijst 1 mei 1919.
- 52 Zie het zeer verhelderende artikel van J.A. Bornewasser, 'Beraad tegen wil en dank. Het Nederlandse episcopaat en de politiek', in Gian Ackermans, Adelbert Davids en Peter J.A. Nissen, red.,